

הערות חשובות בעניני תפילה

היות ורבים מאד מבין השלוחי ציבור אינם אומרים הקדושה בקול רם אלא רק אומרים בקול רם לעומתם ברוך יאמרו ודברי־קדשך. אבל קדוש וכו' וברוך וכו' אומרים בלחש וכמו כן יש שגם נקדש או נעריצך אינם אומרים בקול רם רק מתחילים מוקרא זה אל זה ואמר, לכן צריך להודיעם שכל זה הוא לא כדין. ושתיים רעות עשו. אחת שמחסרים לומר בקול רם מנוסח הברכה השלישית שבשמונה עשרה כי כל נוסח הקדושה הוא טופס הברכה השלישית, דכך תיקנו חז"ל שיאמר החזן ברכה שלישית בנוסח זה וכמ"ש הרמב"ם בסדר תפלות כל השנה וז"ל שליח צבור מברך לעולם ברכה שלישית בנוסח זה וכו' ע"כ. ואם כן צריך לומר הכל בקול רם גם קדוש וברוך וימלוך וזה יאמר ביחד עם הציבור ולא אחריהם וכמ"ש הרמב"ם שם וכל אלו הדברים שעונים הציבור הוא קורא עמהן ולא יגביה קולו בעת שהן עונים עמו, ע"כ. והמ"ב במ"ב סי' קכ"ה בבאה"ל ד"ה אלא, נעלמו ממנו לפי שעה דברי הרמב"ם האלה, עיי"ש. ומ"ש הרמב"ם ולא יגביה קולו וכו', ר"ל יותר מהציבור, אבל צריך עכ"פ לומר בקול רם ביחד עם הציבור, דאל"כ הוא מחסיר לומר בקו"ר מנוסח ברכה שלישית. והמ"ב בסי' קכ"ד סקמ"א כתב ולא ידעתי מאיזה מקום יצא לאיזה חזנים לומר המודים בתחילתו בלחש. וא"כ ה"ה בזה. וכמו שנוהגים בזה כל החזנים של קהילות הספרדים שאומרים הכל בקו"ר ביחד עם הציבור.

ושנית, דאם אומרים בלחש, מונעים טוב מבעליו ממי שעומד בתפילה שצריך לשתוק ולשמוע ויהיה שומע כעונה. ודהיינו שצריך לשמוע מש"ץ דוקא וכלשון השו"ע בסי' ק"ד ס"ז שישתוק ויכוין למה שאומר ש"ץ. אבל לשמוע מאחד מהקהל זה אינו כלום. והבן איש חי פסק דאפילו מש"ץ, הני מילי מש"ץ קבוע שיודע להוציא הרבים, אבל לא מש"ץ שיורד בארעי. ובוה נראה שהוא לאו דוקא, כיון דכל ש"ץ היורד לפני התיבה הוא ממילא מוציא את הרבים עפ"י תקנת חכמים דהרי לצורך זה הוא יורד ואינו צריך לכוין במיוחד. אבל זה בודאי דבעינן שישמע מש"ץ דוקא וכל' השו"ע ואם שומע מאחר אין זה כלום. ולפי"ז אם החזן אינו אומר זה בקו"ר הוא מונע טוב מבעליו וממילא מותר אז לכל אדם העומד בתפילתו להמשיך בתפילה ואינו צריך להפסיק כלל וכלל. — וכמו כן בשו"ט שמוסיפין בקדושה ממקומך וכו' צריך הש"ץ לומר הכל בקו"ר, כי כל זה נכנס אז בנוסח הברכה השלישית של שמו"ע.

וכמו כן בענין מודים צריך החזן גם כן לומר בקול רם כל הנוסח מתיבת מודים. רק דבר זה הוא מחלוקת הרא"ש והרשב"א דלהרא"ש הוא צריך להאריך באמירת תיבת מודים (וממילא צריך להשאר כפוף) עד שהצבור מסיימין כל מודים דרבנן וכמו שכתב בתשובה והובא בטור בסי' נ"ז. ולהרשב"א אומר החזן כדרכו בקו"ר הלאה ואינו משגיח על הציבור וכמו שמבואר מדבריו שהובאו בבית יוסף בסי' קכ"ז והמ"ב שם בסק"ג פסק כהרשב"א.

ודע עוד דמשמע מהירושלמי פ"ק דברכות הל"ה דעיקר תקנת מודים דרבנן היא שיאמרוהו בלחש כדאיתא התם, חמתין גחנין ולחשין. וזה מתאים עם שיטת הרשב"א שהש"ץ ממשיך הכל לומר בקו"ר ובכדי שלא להפריע לש"ץ. גם ביוה"כ כשהש"ץ חוזר התפילות צריך הוא לומר כל נוסח האשמנו וכל העל חטא בקול רם כמו שאר חזרת הש"ץ, כי כן היתה התקנה שש"ץ יתודה בתוך התפילה, וא"כ נעשה זה חלק מחזרת הש"ץ שצריך לומר בקול רם. והראשונים רק חידשו שגם הציבור יחזרו ויתוודו עם הש"ץ ביחד. כבס' תר"ז ס"ג, ודהיינו שיאמרו אחריו מלה במלה, ולדעת הגר"א לקמן באות קל"ז, אין הציבור אומרים כלל רק הש"ץ. וא"כ אף שנוהגים כהרמ"א, מ"מ עיקר התקנה שהש"ץ צריך לומר בקו"ר כמו כל חזרת הש"ץ קיימת ועומדת. ומי שבידו להנהיג כן תע"ב. אבל בלילה אין להקפיד על זה, כיון ששם אין זה שם מחזרת הש"ץ.

גם בליל ש"ק כשהש"ץ אומר ברכה מעין ז' והקהל אומרים מגן אבות צריך הש"ץ ליוהר מאד לומר כל נוסח מגן אבות בקול רם, אם ביחד עם הציבור אם ישמעו קולו, או לאחר שגמרו הציבור מגן אבות, ולא כמו שנוהגין הרבה להתחיל מלפניו בעבוד וכו' או כדו'. כי עיקר ברכה מעין ז' נתקנה רק שהש"ץ יאמרה בקו"ר, ולדעת הגר"א לקמן באות ע"ז א"א בכלל הציבור מגן אבות. ולכן אף שרובם נוהגים כהרמ"א בס"י רס"ח ס"ח, שגם הציבור אומרים, מ"מ צריך הש"ץ ליוהר בזה. וכ"כ להדיא המ"ב שם בס"ק כ"ב. והעתקתי את זה רק אגב שאר ההערות.

גם צריך לדקדק שלא לכרוע מודים דרבנן לפני הש"ץ, וזה שכיח מאד שהש"ץ משתהה ואינו כורע עדיין והציבור כורעים לפניו ואין איש שם על לב לראות ולהשגיח אם הש"ץ כבר כרע או לא רק חושבים שכל המודים דרבנן נכרך עם האמן של המחזיר שכינתו: ובאמת אין לזה שום שייכות. האמן צריכים לענות תיכף כדינה ואח"כ לחכות ולכרוע עם הש"ץ דוקא וכלשון חז"ל הכל כורעים עם הש"ץ בהודאה ולא לפני הש"ץ ומסתברא דאם כרעו לפני הש"ץ יותר מכדי דיבור שלא יצאו בזה כלל. וכיון שהמכשול הזה מצוי מאד, ע"כ צריך הש"ץ למהר ולכרוע תיכף אחר שסיימו רוב הציבור עניית אמן של המחזיר וכבס' קכ"ד ס"ט.

גם ראוי להעיר על מה שנתפשט בזמן האחרון שמי שלא התפלל בלחש בא וניגש ישר לעמוד ומתחיל לומר חזרת הש"ץ אף שיש חזן אחר שיכול לעבור לפני התיבה. ואיני יודע מאין הותרה הרצועה והלא זה דין מפורש בס' קכ"ד ס"ב שכתב שם, ש"ץ שנכנס לביהכנ"ס ומצא צבור שהתפללו בלחש והוא צריך לעמוד לפני התיבה לאלתר יורד ומתפלל בקו"ר וכו'. והנה מ"ש והוא צריך לעמוד לפני התיבה כתב שם המ"ב בסק"ד דאין בהם אחד שיכול להתפלל לפני העמוד דאל"ה אין נכון שהוא יתפלל להם בקו"ר. ובמקור הדין בב"י שם כתב משם הכלבו, כיון דעל ידי הדחק הוא עושה, ודהיינו עבור הרבים דאל"כ יתבטל אצלם התפלת ציבור. אבל בלאו הכי אסור. וע"ע באוצר הגאונים למסכת ברכות ע' ג"ז שהביא דין זה מתשובת רב האי גאון ושם כתב, כיון שע"י הדחק עושה ומפני צבור אין בזה משום קטני אמנה.

וא"כ מי הוא זה אשר יערב לבו לעבור על דברי קמאי דקמאי רב האי גאון והכלבו ודברי השו"ע בזה.